

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Richardt del. — H. Jessen lit.

C. A. Hennrichs Forlag.

Enkelt og i 2 Ind. 1/2

SÆBYGAARD,

i Jylland, opført 1576.

SÆBYGAARD,

† Jylland, opført 1576.

Om trent en Hjerdingvei Vest for Sæby, i Volstrup Sogn Dronningslund Herred i Bendhøysel, ligger Sæbygaard i en temmelig maadelig og ufrugtbær Egn, men dog langt smukkere end man skulde vente. Gaarden er bygget ligeved en Aa, der tildeels gjennemstrømmer Sæbygaards Skov og ved sine dybe Indsiværinger i de løse Sandbækker danner meget maleriske Partier, i hvilke det Pittoreste endnu betydeligen forøges ved at Træer, som vare styrkede ud over Aaen, sit Lov at blive liggende, tildeels med Grenene i Vandet, og saaledes hver Sommer faae Blade og Skud, der som Klauer i de tropiske Klimater hænge lige ned i Vandet. Paa Høfderne udenfor Skoven nyder man det storartede Skue, som det vide Hav her frembyder, og det lille venlige Sæby med sine røde Tage danner dertil en smuk Forgrund.

Sæbygaard tilhørte i den catholske Tid Bispestolen i Børglum, men var nok neppe bortforlehneth til Adelsmand, hvilket de fattige Wendelbo-Biiser ikke gjerne gjorde ved andre af deres Gaarde end Selstrup og Trup, da de ikke nær saa godt havde Raad dertil som Bisopperne af Sjælland; derimod lode de Gaardene besyre af Fogeder, der aflagde Regnskab for Indtægter og Udgifter.

Ved Reformationens Indførelse saldt Gaarden med det øvrige geistlige Gods til Kongen, der 1537 forlehnede Christoffer Stygge (Rosenkrands) med Sæbygaard, hvoraf han skulde tjene Kongen og Riget jelo Hjerde til Hest eller til Skibs, naar han tilsigedes; han benævnes senere til Lynderup og forveksles hyppigt med den Christoffer Rosenkrands til Hørbo, som 1610 blev heurettet for Documentforfalskning. — Rimeligviis sit Christoffer Stygge lehneth strax i Pant, naaget dette ikke omtales i Lehnsbrevet, eller ogiaa har han senere derpaa forfrakt Kongen 1200 Mark lybst, thi for denne Sum havde han det i Pant 1552, da Kongen tilbød sin Hoffin-

der, Jørgen van Raade, at indløse Kronens Gaard Sæbygaard fra Christoffer Rosenkrands til Lynderup og beholde den indtil den blev ham afløst. I Jørgen van Raades Lehnsbrev findes en mærkelig Bestemmelse, der viser en Indsiden fra Regeringens Side i de eengang bestemte Landgildrasgifter, som Bønderne havde at svare, i det der paalægges Lehnsmændene ikke mere at oppebære Salt af Bønderne, „thi Kongen vil have alle Saltpander aflagte, som bruges paa det Gods, der ligger til Sæbygaard, men hvor nogen af Tjenerne (3: Bønderne) bruger nogen Saltpander og haver Jorb at bruge til deres Gaarde, men give Salt for alt Landgilden, der skal han sætte dem for en tilbørlig Landgilde at udgive, som Godset kan taale.“ Den her i Egnen almindelige Slik, at brænde Salt af Havtang og svare Landgilden deri, var vistnok i flere Henseender en Ulfik nu, da man med Lethed kunde erholde langt bedre Salt tilfjeds: Skovene leed meget derved og Jorderne bleve slet dyrkede; men alligevel er det paafaldende at en saadan Forsandring blev paabudet, thi den eengang bestemte Landgilde foraandrede man kunde ugerne, da det var den eneste Maticulering over Landet, man havde.

Jørgen van Raade beholdt Sæbygaard indtil 1560, da Kongen bortbyttede Gaard og Gods til Otto Rud til Magellær for endel af dennes Eiendomme i Sjælland, hvoraft meget laae indenfor den Bildbane, Kongen indrettede sig i de nuværende Frederiksborg og Kjøbenhavn's Amter, og vel især derfor sat Kongen i Dinens. Kronen aflod saaledes Sæbygaard og Mølle med 11 Gaarde og Bol i Sæby Sogn, 21 Gaarde og Bol i Volstrup Sogn, 4 Gaarde og Bol i Karup Sogn samt Hertigheden af en saakaldet Præstegaard, der svarede sin Landgilde til Præsten, 14 Gaarde og Bol i Understed Sogn, ialt 50 Gaarde og Bol, 5 Huse, samt Hertigheden i en Annexgaard; dertil endvidere Kronens Ret i endel frit Bøndergods, nemlig 35 Gaarde og Bol

SÆBYGAARD,

i Jylland, opført 1576.

samt 14 Huse i de nærmeste Sogne om Sæbygaard, altsaa ialt 85 Gaarde og Bol samt 19 Huse. Skovskolin og Gjeskeri regnedes ikke med i dette Magtesifte, hvilket var almindeligt i hin Tid og her til Fordeel for Otto Rud, hvis Gods sparede meget lidet Gjeskeri og slet ingen Skovskolin, men derimod laae i Sjællands bedste Egne og maa have været langt bedre end det jyske; det udgjorde 2 Weirmøller, 5 Huse og 66 Gaarde, hvoraf 2 Gaarde laae paa Falster, Resten i Sjælland. Ved Udregningen af Hartforret befandtes Kronens Gods at „rente aarligen til Landgilde 13 Dr. Korn mere end Otto Ruds Gods, da skal derimod den Jord og Egenom, som er lagt fra Sæbygaard til Sæby, og Børgerne der sammeseds nu udi Børgø have, være og blive hos Kronen, og Otto Rud eller hans Arvinger denm indtel dermed at besatte.“ Saaledes som Sæbygaard altsaa i private Hænder.

Otto Rud er den berømte danske Admiral, der under Krigen med Sverige 1563—70 først udmærkede sig i Landarmeen ved sin Tapperhed i Slaget ved Halmstad i November Maaned 1563, Maaret efter blev befalet at føre et Driløbsflib, og paa Pindsevadag 1564 udmærkede sig fremfor nogen Anden i Søslaget under Mand ved at erobre det store svenske Admiralsflib Mageles. Samme Aar i December Maaned beordredes han med Heste og Harnisk at møde i Skaane ved det danske Nutteri og der at lade sig bruge imod Hjenben. I det følgende Aars Februar Maaned fik han atter Befaling at lade sig bruge til Søes som Capitain paa „Arbaten“ og blev i Juni Maaned udmævnt til Admiral, efterat Herluf Trolle var bleven saaret. Dette lader til at have vaakt stor Måndehede, var ogsaa en mærkelig hurtig Befordring for en Mand, der neppe var selv endnu, men dengang spurgte man ikke meget derom: en Adelsmand var forpligtet til at kæmpe, hvor Kongen befalede, og ansaaes ifølge sin Fødsel og Udbragelse for lige dnuelig til at føre et Krigsflib eller en Hane Rytter. Den 7de og 8de Juli 1565 holdt Otto Rud atter et Slag med de Svenske, hvor han saa at sige ene med sit Flib sloges med hele den fiendtlige Flaade, da de øvrige danske og lybske Flibe — paa et Par nær — ikke vilde komme ham til Hjelp, saa at han efter en glimrende Modstand blev taget til Fange og ført til Stockholm, derefter til Skara, hvor Kong Erik i sin uslyrlige Bredde nær havde dræbt ham med egen Haand, og endelig til Svartsø i Mælaren, hvor han døde af Pest i October Maaned samme Aar 1565.

Otto Rud var 1560 Lehnsmænd over Densøgaard med Ræsbøvhoved, Stiftet og St. Hansklosters Lehn; 1562 blev han Lehnsmænd paa Korsør Slot og fik 1565 tillige det saakaldte Rannisk Gods i Jylland. De Gaarde og Bol

under Sæbygaards Gods, som laae i Sæby Sogn, fik hans Frue, Pernille Dre, — som dengang endnu ikke vidste at hun var Enke, — den 18de Marts 1567 Bevilling til at lægge under Wolstrup Sogn, hvilket hendes Husbønde allerede forelobigen havde gjort, „fordi Bønderne, som paa Godtet boe, drak sig drukne, naar de kom til Sæby (for at gaae i Kirke), og saaledes kom udi Klammer og Skade“: under denne Umhyggelighed for Bøndernes Velvære sifter dog vist en Lyft til at faae dem gjorte til Ugedagslønere eller maafee blot til at faae dem ind i Birket, thi i September samme Aar fik Fru Pernille Dre, Otto Ruds Hustru, kongelig Bevilling paa at maatte lægge alle deres Bønder og Lønere i Wolstrup Sogn under et Birketing, som de skulde holde for deres rette Børneting. — Maaret efter havde hun en Procees med en Bønde, som selv tilbød sig at drage til Sverrig og Finland for at faae Fru Pernille vis Besked fra hendes Husbønd, Otto Rud, om han var i Live, hvor han var og hvorledes det gik ham, hvorom han sluttede en Contract med Fruen, der gav ham 20 Daler og en Hest paa Haanden til at drage affted med og lovede ham, naar han opfyldte sine Forpligtelser, at han og hans Hustru skulde beholde deres halve Gaard qrit og fri deres Livstid og Sønnen den anden Halvpart uden Indfæstning blot for den aarlige Landgilde, som deraf pleiede at gaae. Bønden opfyldte imidlertid ikke, hvad han havde lovet, og drog rigtig nok til Strafhus, Stettin, Danzig samt til den danske Armee ved Elfsborg, men ind i Sverrig og Finland vovede han sig ikke, hvorfor Fruen uagtede at give ham Gaarden fri og deri fik Medhold i Herredagsdommen. Denne virkelige Udbragelse turde isærigt let have gjort Anledning til det Sagn, der meddeles under Borggaard, om Fru Ingeborg Steels Kubst, som opsejlede sin Hære i den anden Verden. — Samme Aar 1568 fik Fru Pernille Dre, Otto Ruds Efterl., Lehnsbrev paa Korsør Slot, rimelignvis til Belønning for Mandens Fortjenester: nu havde man altsaa først faaet sifter Efterretning om hans Død, der sandt Sted tre Aar iforveien. 1571 byggede hun Møgelstær og 1575 det nordre Hus paa Sæbygaard med et Taarn for hver Ende, af samme Høide som Bygningen, samt midt paa Huset et større Taarn med Spir: hoes staaende Tegning viser, hvorledes denne Fløi nu tager sig ud; de tvende mindre Taarne faae man ikke fra denne Side, da de vare inde i Gaarden. Fru Pernille Dre døde 1576: hun udmærkede sig altid ved Gudsfrygt og Guds-gjorenhed imod de fattige; for det Aar, da hun døde, eftergav hun sine Bønder den halve Eshd og Landgilde.

Af deres Børn arvede Rud Rud Sæbygaard; han døde 1589 uden

SÆBYGAARD,

† Jylland, opført 1576.

Børn, hvorefter Sæbygaard maaske blev til Nigraad Peder Munk til Skvadgaard, Søvringholm og Demstrup, Befalingsmand paa Vesterbygkloster, Rigens Admiral 1571—96, Rigens Marssk 1596—1609, een af Rigets forstanderne under Christian den Fjerdes Unyndighed; hans første Fru, Karen Skeel til Hamelmoose, havde store Besiddelser i Vendsyssel, hvilkte Peder Munk indviede og forsøgte betydeligt; efter hendes barnløse Død 1601 giftede han sig i sit 71de Aar med Sophie Brahe og døde 1623 i den høje Alder af 89 Aar. Hans eneste Datter, Kirstine Munk, som hans anden Kone fødte ham i hans 75de Aar, var forlovet med Erik Rosenkrands, der siden faldt i Tredveaarskrigen, men den unge Pige døde allerede Aaret efter Faderen i sit 17de Aar, hvorefter Moderen arvede hele den anseelige Formue, som den gamle Nigraad efterlod sig; hun byggede Gaardens østre eller mellemste Fløi, giftede sig senere med Walte Scheffed til Nyhave og døde 1638, hvorefter Sæbygaard faldt til hendes Broder, Otto Brahe til Krogholm og Torbensfeld, Lehnsmænd paa Koldinghuus, som havde været en meget rig og „magnifikk“ Herre, men ved sin Godmodighed, der bragte ham til at gaae i Gaution i Kiel for andre Vælskmand, havde mistet alle sine Godder i Skaane; ved at arve sine Søstre Anna og Sophie Brahe som han imidlertid igjen til stor Velstand; han døde 1642, hans Fru, Mette Rosenkrands, 1646 paa Sæbygaard. Deres eneste Søn, Mandrup Brahe til Torbensfeld og Sæbygaard, døde 1666 uden Børn, hvorefter Torbensfeld faldt til hans Enke, Birthe Trolle, som 1668 bortbyttede Gaarden med sit Gods i Sjælland samt noget af Godset i Vendsyssel, der tidligere laae til Sæbygaard, til Kongen imod Ranganholm, som af hende fik Navnet Brahetrolleborg.

Sæbygaard har hun vel omtrent paa samme Tid solgt til den berømte Admiral Niels Juel, der dog allerede besad det 1668 og dermed før 1674 forenede det nærliggende Steenshede, nu Dttestrup, med Steenshede Mølle, Wolstrup og Hørby Sogns Kirker med Jus patronatus og Kirketiende samt Wolstrup Sogns Kongetiende, 7 Gaarde og 10 Huse. 1682 bortbyttede han disse Eiendomme for Eriksholm og Torup i Sjælland til Holger Paks til Vonderup, som saaledes fik Sæbygaard med 66 Gaarde og Vol, 24 Huse, 1 Mølle, 1 øde Møllested, Skov til 1200 Svins Oden, foruden 3 Skove og en nedlagt Vondergaard under Hovedgaarden; endvidere Steenshede med Wolstrup og Hørby Kirker og Tiender, 8 Gaarde og 10 Huse, hvilkte Eiendomme siden ere forblevne samlede; endelig Sæbygaards Virket med Ret til at falde Dommer og Skriver, en Begravelse i Wolstrup Kirke samt en Teglvov paa Sæbygaards Grund. Holger

Paks døde 1698 som sidste Mand af sin Slægt; hans Fru, Elisabeth Wille, overlevede ham indtil 1723 og beholdt Gaarden til sin Død. Hun var ikke bekendt for Blidhed og Gæstfærdighed, hvorpaa hendes Portrait heller ikke tyder. Hendes Sognepræst, Hr. Albert Christensen i Wolstrup, Provst i Borglum Herred, „efterstræbtes ideligen med et giftigt og fordærveligt Hab af Sæbygaards Herfskab, som af al Magt haver søgt at kuldkaste den Myndighed, han skulde have over sine Tilhørere,“ vidner hans Biskop; mod sine Vænder viste hun sig formodentlig meget stræng, i det Mindste blev mange Vondergaarders paa Godset øde i hendes Tid. — Fru Elisabeth Wille døde 1723, hvorefter hendes Datter, Anna Sophie Paks, arvede Sæbygaard; hun var gift med Cancellraad Lave Arenfeld, som døde 1732, hvorimod Fruen levede til 1758; 1745 opbyggede hun det søndre Huus, som var blaaet om i en Orkan, paa ny af Grundmuur. Hendes Datter, Elisabeth Wille Arenfeld, bragte sin Mand, Oberst Otto Arenfeld, Sæbygaard og Steenshede, hvoraf han 1797 oprettede et Stamhuus, som ved hans barnløse Død 1806 tilfaldt hans 1793 afdøde Frues Søsters Sønnedatter, Mette Johanne Keeds, der var gift med Baron Jens Carl Krage-Juel-Vind til Steensballegaard, siden Generalmajor og Kammerherre, som 1807 fik fyl. Bevilling til at antage Arenfelds Navn og Vaaben tilligemed sit eget. Baronessen døde 1817, hvorefter Baronen 1820 aftraadte Stamhuset til sin næstældste Søn, Baron Frederik Siegfried Krage-Juel-Vind-Arenfeld.

Stamhuset udgjorde 1835: Sæbygaard Hartorn 48 Tdr. 6 Sthr. 1 Fd. 2 Alb. Ager og Eng, Dttestrup, før Steenshede, Hartorn 18 Tdr. 4 Sthr. 1 Fd. 2 Alb., Areal for begge Gaarde 1658 Tdr. Land; Skove 394 Tdr. Land, Skydatte for 7 Tdr. Hartorn Skovfylv. Vændergods 426 Tdr. 1 St. 2 Fd. Ager og Engs og 11 Tdr. 3 Sthr. 3 Fd. Skovfylvide, 8 Tdr. 4 Sthr. Møllestybs Hartorn. Tiender Konge- og Kirketienden af Wolstrup Sogn, hver matr. for 26 Tdr. 4 Sthr., Hørby Sogns Kirketiende 22 Tdr. og Understed Sogns Kirketiende 26 Tdr. Hartorn, gjør 101 Tdr. Hartorn; dertil Jus vocandi til Wolstrup og Hørby Sognelad, samt afværende to Gange til Understed og Karup Sogne for hver Gang Kongen faldte. Forstrandret langs Kysten fra Sæby Markstiel til Sulbøl imod Nord og indtil Albel Sognestiel imod Syd. — Høveriet blev affaftet 1799 for en Afgift af 9 Kbd. for en Gaard paa 4 Tdr. Hartorn og 18 Kbd. for en Gaard paa 6 Tdr., men en stor Deel deraf var efterhaanden vundet tilbage, saa at der 1835 forretnedes 309 Pløiebage, 630 Spandbage, 1530 Gangbage og 3878

SÆBYGAARD,

i Jylland, opført 1576.

Husmændsbøge, samt dertil svarede 633 Rdl. i Høveripenge; Landgilbe og Smaarebsef betalt med Penge, ialt 852 Rdl., altsaa 2 Rbd. pr. Td. Hartkorn, hvilket unægteligen er overordentligt moderat. — 1848 udgjorde Stamhuset efter den nye Matrikel: Hovedgaardene 64 Tdr. 1 Sk. 1 Fdk. 2½ Alb. frit Ager og Eng 8 Tdr. 4 Str. Møllehyldes Hartkorn, Bøndergøbset 5 Tdr. 7 Str. 3 Fdk. 2½ Alb. frit og 356 Tdr. 1 Sk. 3 Fdk. 1 Alb. usfrit Ager og Eng 4 Str. 1 Fdk. Møllehyldes Hartkorn i Volstrup, Sæby, Hørby og Urdersked Sogne samt dertil de ovennævnte Kirker og Kirkeiender. Bankhæftelsen er indfriet og til Stamhuset høre 34 Stykker Aetier, tilsammen 3400 Rbd.

Sæbygaardens nuværende Hovedbygning bestaaer af tre grundmurede Floie, omgivne af Grave, der dog nu for det Meste ere tørre. Hovedfløien, som hooftaaende Prospekt fremstiller, er den nordre, men ikke den midterste, hvilket ellers er almindeligt; den bestaaer af et toelages Hus med et Vorttaarn udevendigen og et ottefattede Taarn indvendigen, samt endnu en Udbygning, der

er nyere og træder ifødet for et nedbrudt Taarn: under Bygningen ere hvælvede Kjelbere. Den er opført af Fru Pernille Dre, som man seer af en Steen over Porten med Rudernes og Drexnes Waaben samt følgende Indskrift: Anno 1576 lod erlig oc velbyrdige Fru Pernell Dre Otto Rudis Hustru bygge dette Hvs. Den østre eller mellemste Fløi har Fru Sophie Brahe bygget, samt tillige i den nordre Fløi ladet indrette et Capel, der dog nu ikke mere bruges. Den søndre Fløi lod Fru Anna Sophie Pak bygge 1745; Ladebygningerne skrive sig ogsaa for en Deel fra hende, der ovehovedet var en meget dygtig og virksom Kone, som selv viste ud i Skovene, ja selv skal være mødt paa Thinget i Retsager.

Endnu maa der mærkes den Synderlighed ved Sæbygaard, at den i 200 Aar ikke een eneste Gang er arvet fra Fader til Søn, — thi den nuværende Eier arvede den efter sin Moder — og i 264 Aar kunns een Gang.

